İSTEM

yıl / year: 24 • sayı / issue: 47 • yaz / summer 2026 • **e-ISSN: 2602-408X**

Kaybolan Mimari Gelenek: Selendi Turpçu Köyü Eski Camii'nin Plan ve Süslemelerinin Belgelenmesi

Lost Architectural Tradition: Documentation of the Plans and Decorations of the Old Mosque of Selendi Turpçu Village

Serap Erçin Koçer

Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Uşak, Türkiye
Assist. Prof. Dr., Uşak University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Art History, Uşak, Turkey
serap.kocer@usak.edu.tr | https://orcid.org/0000-0003-2504-7836

Article Type / Makale Tipi
Research Article / Araştırma Makalesi

DOI: 10.31591/10.31591/istem. 1898505

Article Information / Makale Bilgisi
Received / Geliş Tarihi: 26.02.2026
Accepted / Kabul Tarihi: 21.05.2026
Published / Yayın Tarihi: 30.06.2026

Cite as / Atıf: Erçin Koçer, Serap. "Kaybolan Mimari Gelenek: Selendi Turpçu Köyü Eski Camii'nin Plan ve Süslemelerinin Belgelenmesi". *İstem* 47 (2026), 227-242.
https://doi.org/10.31591/istem.1737050

Plagiarism / İntihal: *This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.*

Copyright / Telif Hakkı: *"Authors retain the copyright of their works published in the journal, and their works are published under the CC BY-NC 4.0 license. / Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC-BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır."*

Ethical Statement / Etik Beyan: *This article is a revised and expanded version of the paper titled "The Old Mosque of Selendi Turpçu Village," which was presented orally at the 29th Symposium on Medieval and Turkish Period Excavations and Art History Research held at Karabük University on September 24–27, 2025, but whose full text was not published./ Bu makale, 24-27 Eylül 2025 tarihlerinde Karabük Üniversitesi'nde gerçekleştirilen 29. Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan "Selendi Turpçu Köyü Eski Camii" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.*

Kaybolan Mimari Gelenek: Selendi Turpçu Köyü Eski Camii'nin Plan ve Süslemelerinin Belgelenmesi

Öz

Manisa İline bağlı Selendi ilçesi, il merkezine yaklaşık 155 km. uzaklıkta olup Ege Bölgesinin İç Batı Anadolu kesiminde konumlanmaktadır. Çok sayıda medeniyetin izlerini taşıyan ilçenin adının; bugün Karaselendi Köyü sınırları içerisinde yer alan Silandos/Slandos antik kentinden geldiği kabul edilmektedir. Selendi ilçe merkezi ve bağlı mahalle-köylerinde yürütülen çalışmada, bölgenin kültür varlıklarının önemli bir bölümünün henüz araştırma konusu yapılmamış olduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen tarihi yapıların bir kısmının kullanılamaz durumda olduğu, bazılarının ise tamamen yıkıldığı görülmüştür. Karşılaşılan bir diğer sorun ise yapıların işlevlerinin değiştirilerek özgün niteliklerini yitirmeleridir. Araştırma kapsamında 2019 yılında ilçenin kuzeybatısında bulunan Turpçu Köyü meydanında 1945 yılında inşa edilmiş bir cami tespit edilmiştir. Kuzey – güney yönünde eğimli bir araziye inşa edilen dikdörtgen planlı, kırma çatılı ile örtülü yapının ibadet mekânında kalem işi tekniği ile yapılan bitkisel motifler bulunmaktadır. Bitkisel motiflerin oluşturduğu madalyonların merkezinde ise yazı süslemeleri yer almaktadır. Yarım daire formlu mihrap nişinde uçları püsküllü perde motifi ve ortasında üç zincirle taşınan kandil motifi bulunan kompozisyon ele alınmıştır. Klasik üslupta yapılmış ahşap minberin yan aynalıklarında ve süpürgeliğinde geometrik ve bitkisel motiflerin birlikte kullanıldığı görülmektedir. İbadet mekânını örten ahşap tavanda iç içe yerleştirilen ince çıtalar baklava motifi oluşturmaktadır. Örtü sisteminin tam merkezinde ise kare formlu bindirme tekniğinde bir uygulama söz konusudur. Kare formlu bindirme tavan kendi içerisinde kare ve dikdörtgenlere ayrılmıştır. Ancak yapılan incelemelerde, Turpçu Köyü Eski Camii'nin günümüzde tamamen ortadan kaldırıldığı ve temellerinin üzerine ihtiyaç gerekçesiyle bir "imam evi" inşa edildiği belirlenmiştir. Bu çalışma kapsamında, günümüze ulaşamayan söz konusu caminin planı, inşa malzemesi ve süsleme programı değerlendirilerek mevcut belgeler doğrultusunda yapı şekillerle belgelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Manisa, Selendi, Turpçu Köyü Eski Camii, Kültürel Miras, Kalem İşi.*

Lost Architectural Tradition: Documentation of the Plans and Decorations of the Old Mosque of Selendi Turpçu Village

Abstract

Selendi, a district of the province of Manisa, is situated approximately 155 kilometers from the provincial center and lies within the Inner Western Anatolia sub-region of the Aegean Region. The district bears traces of many civilizations, and its name is accepted to derive from the ancient city of Silandus/Silandos, located within today's Karaselendi Village. The work carried out in the Selendi district center and its affiliated neighborhoods and villages has revealed that a significant portion of the region's cultural assets has yet to be the subject of systematic research. It has been observed that some of the identified historical structures are no longer usable, while others have been completely destroyed. Another issue encountered is the alteration of the buildings' original functions, resulting in the loss of their authentic characteristics. Within the scope of the research, a mosque built in 1945 was identified in 2019 in the village square of Turpçu, located northwest of the district. The rectangular plan building, set on land sloping north–south, is covered by a hipped roof. Inside the prayer hall, vegetal motifs executed in the painted decoration technique adorn the area. At the center of the medallions formed by these vegetal designs are calligraphic ornaments. In the semi circular prayer niche (mihrab niche), a composition featuring a tasseled curtain motif and, at its center, a lamp motif suspended by three chains has been examined. The wooden pulpit (minbar), crafted in the classical style, displays a combination of geometric and vegetal motifs on its side panels and skirting. On the wooden ceiling covering the prayer area, thin interlaced battens create a lozenge pattern, and at the very center of the ceiling system is a square-shaped application executed using the overlapping technique. The square overlapping ceiling itself is divided into subsidiary squares and rectangles. Nevertheless, examinations have revealed that the Old Mosque of Turpçu Village has been entirely demolished in recent years, and an "imam's house" has been constructed upon its foundations on grounds of necessity. Within the scope of this study, the plan, construction materials, and decorative program of the mosque, which is now lost, will be evaluated, and the structure will be documented with photographs to the extent permitted by the surviving archival materials.

Keywords: *Manisa, Selendi, Old Mosque Of Turpçu Village, Cultural Heritage, Painted Decoration.*

Giriş

Manisa; Geç Bizans, Selçuklu ve erken Osmanlı dönemlerinin önemli şehirlerinden birisi olarak kaynaklarda yer almaktadır[1]. Selendi ise Manisa iline bağlı bir ilçe olup, merkeze uzaklık bakımından ilçeler arasında Demirci'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. İlçe; doğu - güneydoğuda Uşak İli, güney - güneybatıda Kula, kuzey - kuzeybatıda Demirci ve kuzey - kuzeydoğuda Kütahya ilinin Simav ilçesiyle çevrilidir **(Şekil 1).** Selendi ilçesi Lidya, Pers, Roma, Bizans egemenlikleri altında kalmıştır. İlçenin adını Slandos/Silandos antik kentinden aldığını ifade eden bazı araştırmacılar mevcuttur. Ramsay Silandos'un adının Selendi olarak kullanılmış olduğunu fakat bunun kesin olmadığını Selendi adında başka yerlerinde olduğunu belirtmektedir[2]. Charles Texier ise Selendi'den Silandus olarak bahsetmekte ve Silandus'un Lidya'nın Piskoposluklarından birisi olduğunu aktarmaktadır[3]. Başka bir çalışmada ilçe adının günümüzde Karaselendi Köyü'nün bulunduğu alanda yer alan Slandos/Silandos antik kentinden geldiği ifade edilmektedir[4]. Bilge Umar'da Selendi'nin atası sayılan ilk çağ yerleşiminin Karaselendi Köyü'nde bulunan ve kalıntıları köy halkı tarafından "önemsiz" olarak nitelense de, bölgedeki evlerin duvarlarında ve bahçelerinde görülebilen Silandus kenti olduğunu ifade etmektedir[5]. Ayrıca Karaselendi Köyü'nden kilim ve seccade işlenen bir köy olarak bahsedilmektedir[6].

Osmanlı döneminde de Selendi'nin 1513 – 1675 yılları arasında sancak merkezi[7] olan Kütahya Sancağı'na bağlı kazalar arasında yer aldığı bilinmektedir[8]. Kazalar arasında "Güre, Uşak, Simav, Tavşanlı, Gediz, Selendi, Kula, Eğrigöz,…" yer almaktadır[9]. İlçe H.1247/ M.1831 tarihli nüfus defteri ve H.1260/ M.1855 tarihli Temettûat Defterine göre yine Kütahya Sancağı'na bağlı kaza durumundadır. Aydın Vilayeti Salnamesi'nin 1867 yılı kayıtlarında Saruhan Sancağı, Kula Kazasına bağlı nahiye konumundadır[10]. Evliya Çelebi Kula'ya bağlı nahiye konumundaki Selen-

[1] Tuncer Baykara, Manisa Şehri Hakkında Düşünceler: *XIV. Yüzyıl. Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarihi,* M. Ersan, C. Kanat, M. Şeker, M. Tepekaya *(Ed). Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu- IV, Saruhanoğulları Beyliği Bildiriler*, (2021), 81-81.

[2] William Mitchell Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası,* çev. Mihri Pektaş, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1960), 131.

[3] Charles Texier, *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, C.II*, çev. A. Suat, (Ankara: Enformasyon ve Doküman Hizmetleri Vakfı, 2002), 94.

[4] Erdoğan Tokmakçıoğlu, *Kentlerimizin Adı Nereden Geliyor*, (Ankara: İsim Yayınları, 2011), 176.

[5] Bilge Umar, Türkiye'deki Tarihsel Adlar, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1993), 718.

[6] Kâtip Çelebi, *Cihannüma C.II*, S. Öztürk, (Ed.) (İstanbul: MEDAM, 2013), 926.

[7] Meltem Aydın,"Avarız Defterlerine Göre XVII. Yüzyılda Kütahya". *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 48* (2016), 199-232.

[8] İbrahim Ethem Çakır, "XVII. yüzyılın İkinci Yarısında Kütahya Kazâsı*", Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20/1* (2016), 243-274.

[9] Mustafa Çetin Varlık, "XVI. yüzyıl Osmanlı İdari Teşkilatında Kütahya", *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi, 2* (1986), 201-239.

[10] Songül Özer, *Selendi Kazası (Dikey Boyutta Yerel Bir Tarih Çalışması),* (Uşak: Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 10.

di'den[11] "Selinti" olarak bahsetmektedir[12]. Yine Müneccimbaşı'nın Câmiu'd Düvel'inde de Germiyan beyliğinin merkezleri arasında Eğrigöz (Emet), Simav, Tavşanlı, Gediz, Uşak, Selendi, Kula'nın yer aldığı belirtilmektedir[13]. Uzun bir süre Kula'ya bağlı nahiye konumunda olan bölge 1954 yılında ilçe konuma gelmiştir[14].

Şekil 1. *Selendi İlçe Haritası*[15]

İlçenin adının kökenine ilişkin farklı rivayetlerin olduğu Selendi merkezinde ve bağlı köy-mahallelerinde Türk dönemine ait kültür varlığı niteliğinde yapıları görmek mümkündür. Bu yapılardan önemli bir kısmı özgünlüğünü koruyarak günümüze ulaşmış olsa da Turpçu Köyü Eski Camii örneğinde olduğu gibi bazı yapılar "ihtiyaç" gerekçesiyle işlev değişikliğine uğramıştır.

1. TURPÇU KÖYÜ

Turpçu Köyü; ilçe merkezinin yaklaşık 25 km. kuzeybatısında konumlanmaktadır **(Şekil 2).** Köy, 1842 yılında Demirci kazasının Ortapare nahiyesine tâbi iken[16] 1844-1845 yıllarında da aynı konumda görünmektedir. Turpçu Köyü'nün Temettuat defterlerindeki kayıtlara göre köyde görevli bir imamdan bahsedilmemektedir[17]. Köyde eski camii olarak bilinen yapının beratında 1945 yılında inşa

[11] Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, (Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, 2017), 672.
[12] *Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C.9/1*, çev. S. A. Kahraman, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017), 28.
[13] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, II. Baskı*, (Ankara: TTK, 1969), 41-42.
[14] Manisa İl Yıllığı. (2000), 107-109.
[15] https://www.manisa.bel.tr/upload/imarduyuru/dosya/391015a165624f56b0e77daf43e64710.pdf, Erişim Tarihi 10.09.2025)
[16] Ertan Gökmen, *Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Demirci Kazası*, (İzmir: Demirci Belediyesi Kültür Yayınları I, 2007), 61.
[17] Ertan Gökmen-Bayram Yelboğa, *Demirci Tarihinin Kaynakları Ortapare Nahiyesi Köyleri ile Kazada Mukim Aşiretlerin Temettuat Defterleri 1844-1845 (Değerlendirme ve Transkripsiyon), 1. Basım* (Demirci: Kardeşler Matbaası-Gazetecilik, 2020), 11-16.

edildiği yazılı olup 2019 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Ancak 2019 yılının aralık ayı itibarıyla yavaş yavaş yok edilen yapının temelleri üzerine 2023 yılında "imam evi" inşa edilmiştir. Çalışma kapsamında caminin beden duvarlarında ve ahşap olan harim mekânı örtüsünde kalem işi süslemeler tespit edilmiş olup süslemeler şekillerle belgelenmiştir. Günümüzde söz konusu süslemeler, üzerine inşa edilen imam evinin temelleri altında kalmıştır.

Şekil 2. *Turpçu Köyü*[18]

2. TURPÇU KÖYÜ ESKİ CAMİİ

Turpçu Köyü Eski Camii; güney yönden eğimli arazi üzerine konumlanmıştır. Yapı, kuzey – güney doğrultulu dikdörtgen planlı ve kuzey cephesinde fevkani bir bölüme sahip olup kırma çatı ile örtülüdür. İnşa malzemesi olarak kaba yonu taş kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı yapı güney yönden iki, doğu yönden bir, batı yönden ise çapraz olarak yerleştirilen iki dikdörtgen pencere açıklığı ile aydınlatılmaktadır. Eğimli arazi üzerinde yer alan yapı kuzey cepheden fevkanidir. Üst katta dikdörtgen planlı bir hayat, kadınlar mahfili girişi ve imam odası bulunmaktadır. Batıdaki imam odasına tek kanatlı ahşap kapıdan giriş sağlanmaktadır. Doğu-batı doğrultulu kareye yakın dikdörtgen planlı oda, giriş kapısının kuzeyindeki kare pencere açıklığı ve batı cephedeki dikdörtgen pencere açıklığı ile aydınlatılmaktadır. Ayrıca batı cephede farklı büyüklüklerde iki adet dikdörtgen formlu niş bulunmaktadır. Son cemaat yerine sekiz basamaklı merdivenle inilmekte olup, dikdörtgen planlı bu bölümün üst örtüsü ahşap hatıllarla kaplanmıştır. Batı cephesin-

[18]https://yandex.com.tr/maps/geo/turpcu_mah_/2216281188/?l=sat&ll=28.690403%2C38.763710&z = Erişim Tarihi 10.09.2025)

de daha sonra eklenen abdest muslukları yer almaktadır. Abdest musluklarının hemen üzerinde dikdörtgen formlu bir pencere açıklığı görülmektedir. Harim mekânına kuzey cephenin ortasından açılan tek kanatlı ahşap kapıdan girilmektedir. Ahşap kapı kanadının süslemesi kare formlu çerçeve içerisine alınmış dikdörtgenlerin geçmeler şeklinde düzenlenmesiyle oluşturulmuştur. Kapının hemen üzerinde yer alan dikdörtgen şeklindeki ahşap levhada ise kazıma tekniğinde işlenmiş iç içe iki adet baklava dilimi motifi bulunmaktadır. Baklava dilimlerinin merkezinde gülbezek motifi yer almaktadır **(Şekil 3, Şekil 4-5 6-7-8-9-10).**

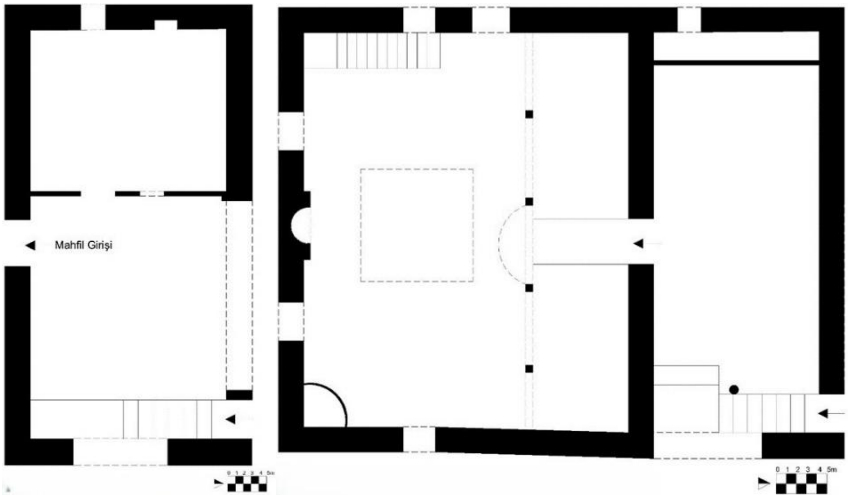

Şekil 3. *Turpçu Köyü Eski Camii Alt Kat ve Üst Kat Planları* [19]

Şekil 4-5. *Kuzey ve Güneydoğu Cephe (Ağustos 2019)*

[19] Şekiller yazara aittir.

Şekil 6-7. *Batı Cephe ve Kadınlar Mahfili - İmam Evi Girişi (Ağustos 2019)*

Şekil 8-9-10. *Son Cemaat Yeri ve Harim Kapısı*

Sade bir mimari üsluba sahip olan yapının harim mekânı, süsleme programı açısından dikkate değer bir zenginlik göstermektedir. Harimin duvar yüzeylerinde ve üst örtüsünde hem sıva hem de ahşap malzeme üzerinde uygulanmış kalem işi tekniğindeki süslemeler dikkat çekmektedir. Bu alanlarda özellikle bitkisel karakterli süslemelerin yanı sıra dini içerikli yazılar da yoğun olarak görülmektedir. Söz konusu süslemeler, yapının dışarıdan sadelik arz eden görünümünün aksine iç mekânda daha özenli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Güney cephenin ortasında yarım daire formlu basit bir mihrap nişi bulunmaktadır. Mihrap nişinin yan yüzeyleri zikzak motifleri ile dörder yapraklı küçük çiçek motiflerinden oluşan süsleme kuşağıyla sınırlandırılmıştır. Nişin ortasında mavi, siyah ve pembenin tonlarının kullanıldığı, uçları püsküllü drapeli perde motifi bulunmaktadır. İki yana ayrılan perdenin ortasından zincirle sarkıtılan tek kulplu üçgen formda emziği olan bir kandil motifi yer almaktadır. Kandil motifinin hemen üzerinde iki adet mum, altında ise mavi, kırmızı renkli yaprakları olan çiçekler tasvir edilmiştir. Mihrap kavsarası farklı genişliklerde siyah konturla sekiz bölüme

ayrılmıştır. Bu bölümlerin zeminleri mavi ve sarı renklerle boyanmış olup her bir bölümde testere dişli formda işlenmiş koyu yeşil renkte yaprak motifleri yer almaktadır. Mihrap köşeliklerinde siyah ve beyaz renklerle ele alınan zikzak ve yaprak motifleriyle sınırlandırılan madalyonlar bulunmaktadır. Doğudaki madalyonda لا فتى الا علي لا سيف الا ذو الفقار[20], ortadaki madalyonda بسم الله الرحمن الرحيم[21] , batıdaki madalyonda و ما توفيقي الا بالله[22] yazmaktadır. Mihrap nişinin hemen üzerinde hafif oval bir madalyonun zemini sarıya boyanmıştır. Sarı zemin üzerinde celî sülüs yazı ile Bakara suresinin 144. ayeti فول وجهك شطر المسجد الحرام[23]yazılıdır. Madalyonun etrafını siyah çerçeveli mavi renkte "S" ve "C" kıvrımları sarmaktadır. Mavi renkli kıvrımların ortasında göbeği kırmızı, yaprakları gri tonlarında yansıtılan hataî benzeri motifler bulunmaktadır. Yapraklar testere dişli formda tasvir edilmiştir. Testere dişli yapraklar aynı zamanda mavi renkteki kıvrımlarla bütünleşmiştir. Mihrap ile doğu akstaki pencere arasında aynı şekilde zemini sarı renkli bir madalyon içerisinde محمد صلى الله عليه و سلم[24] yazılıdır. Madalyonun etrafı mavi renkli testere dişli formda yapraklarla çevrelenmiştir. Mavi renkli yaprakların arasında madalyonun üst ve alt kısımlarında siyah renkle üçgenler oluşturulmuş ve üçgenlerin içerisinde ise lale benzeri çiçekler tasvir edilmiştir. Benzer bir uygulama mihrabın batısında yer almaktadır. Sarı renkli zemini olan madalyon içerisinde الله جل جلاله[25] yazmaktadır. Madalyonun etrafı yine testere dişli formlu mavi renkli yapraklar, üçgenlerin içerisinde stilize olarak ele alınmıştır **(Şekil 11).**

[20] "Lâ fetâ illa Ali Lâ seyfe illâ zülfikâr", "Ali'den başka yiğit ve zülfikâr'dan başka kılıç yoktur".
[21]"Bismillahirrahmanirrahim", "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla".
[22] Hud suresi 88. ayetten bir bölüm "Ve mâ tevfiki illâ billâh", "Başarım ancak Allah'tandır".
[23] Bakara suresi 144. Ayeti: "Fevelli vecheke şatral-mescid'il-haram","Artık yüzünü Mescid-I Harâm tarafına çevir".
[24] "Muhammed aleyhisselam", "Muhammed Allah'ın salami üzerine olsun".
[25] "Allah celle celaluhu", "Allah'ın şânı yücedir".

Şekil 11. *Mihrap Nişi*

Yapının doğu cephesinde dikdörtgen formlu pencere açıklığının kuzeyinde iki, güneyinde bir adet olmak üzere etrafı bitkisel motiflerle çevrili üç madalyon bulunmaktadır. Madalyonlardaki motifler ve kullanılan renkler birbirinin tekrarıdır. Pencere açıklığının kuzeyindeki iki madalyonda mahfil tarafında عثمان رضي الله عنه [26], pencereye yakın olanda ise عمر رضي الله عنه [27] yazılıdır. Açıklığın güneyinde bulunan madalyonda ise أبوبكر رضي الله عنه [28] yazılıdır. Madalyonların etrafını küçük çiçeklerin olduğu fazla kalın olmayan bir bordür çevrelemektedir. Bordürün devamında küçük çiçek motifleri dağınık olarak devam etmekte olup rumî ve testere dişli formlu yapraklardan oluşan kıvrımlar madalyonun etrafını tamamen sarmaktadır. Cephenin güneydoğu köşesinde ahşap oval vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Vaaz kürsüsünde yeşil ve mavi renkler kullanılmış korkuluğu ise kıvrımlı olarak ele alınmıştır **(Şekil 12).**

Batı cephede geometrik ve bitkisel karakterli motiflerin olduğu ahşap minber yer almaktadır. Klasik üsluptaki minberin süsleme programında kahverengi, mavi, sarı, açık yeşil, kırmızı renkler kullanılmıştır. Süpürgeliğinde baklava dilimi motifleri, yan aynalığında kare, dikdörtgen ve üçgenlerden oluşan geometrik şekiller geçmeler halinde düzenlenmiştir. Geometrik şekillerin bir kısmının içerisinde tuğla deseni şeklinde süslemeyi küçük çiçek motifleri eşlik etmekte olup bir kısmında da farklı yaprak sayılarından oluşan stilize çiçek motifleri ile gülbezek moti-

[26] "Osman radıyallahu anh", "Osman Allah ondan razı olsun".
[27] "Ömer radıyallahu anh ", "Ömer Allah ondan razı olsun".
[28] "Ebu Bekir radıyallahu anh", "Ebu Bekir Allah ondan razı olsun".

fi yer almaktadır. Geometrik şekiller birbirinden kıvrımlar ve yapraklı dallar, testere dişli formlu yaprak motifleri ile ayrılmaktadır. Minberin kemerli kapısının köşeliklerinde, köşk altında ve külahında gülbezek motiflerinin, merdiven korkuluğunda ise altı yapraklı çiçek motiflerinin kullanıldığı görülmektedir. Minber kapısı ile aynı eksende yer alan dikdörtgen pencere açıklığının güneyinde bir kuzeyinde iki adet madalyon yer almaktadır. Madalyonlarda ele alınan motifler ve kullanılan renkler doğu cephede ele alınan madalyon uygulamaları ile aynıdır. Pencere açıklığının güneyindeki madalyonda علي رضي الله عنه [29], açıklığın kuzeyindeki ilk madalyonda حسن رضي الله عنه [30], diğerinde ise حسين رضي الله عنه [31] yazılıdır **(Şekil 13-14).**

Şekil 12-13. *Doğu ve Batı Cephe*

Şekil 14. *Batı Cephe*

[29] "Ali radıyallahu anh", "Ali Allah ondan razı olsun".
[30] "Hasan radıyallahu anh", "Hasan Allah ondan razı olsun".
[31] "Hüseyin radıyallahu anh", "Hüseyin. Allah ondan razı olsun".

Harim mekânının kuzey cephesi diğer cephelerle karşılaştırıldığında sadedir. Kadınlar mahfili dört ahşap ayak tarafından taşınmaktadır. Mahfilin girişi harim kapısı ile aynı eksende yer almaktadır. Oval formlu balkon kısmı güney yöne doğru uzanmaktadır. Mahfil katının tavanı, sade düz ahşap tahtaların kuzey-güney doğrultulu uzanmasıyla oluşturulurken harim tavanı yoğun bir süsleme programına sahiptir. Doğrudan beden duvarı üzerine oturan düz ahşap tavanın merkezinde kare formunda tek bindirme tavan uygulaması bulunmaktadır. Kare formlu tek bindirme tavanın yan yüzeyleri, kare biçimli kasetler ile süslenmiştir. Karelerin birleştiği alanlarda siyah renkli dört yapraklı küçük çiçek tasvirleri yer alırken diğer bölümlerde ise mavi renkle boyanmış ince çıtalar yardımıyla baklava dilimi motifleri oluşturulmuştur. Baklava dilimi motiflerinin merkezinde, kırmızı zemin üzerine işlenmiş gülbezek motifleri yer almaktadır. Aynı zamanda yan yüzeylerin ortasında yer alan siyah çerçeveli gri tonlarında bitkisel motiflerle doldurulan madalyonların içerisinde dört büyük melek adları yazmaktadır. Güney yönde جبرائيل عليه السلام [32], kuzey yönde اسرافيل عليه السلام [33] , batı yönde ميكائيل عليه السلام [34] , doğu yönde ise عزرائيل عليه السلام [35] yazılıdır. Bir alt kademede belirli bir formda olmayan düzensiz şekiller, daha sonra ise grift şekilde verilen baklava dilimi formunda motifler bulunmaktadır. Ahşap tavan göbeği birbirine bağlı dışarıdan on altı, içeriden on üç kare tam merkezde ise daha büyük bir kareden oluşmaktadır. Köşelerdeki kare motiflerin içerisinde üçgenler elde edilmiştir. Ahşap kare formlu tek bindirme tavandaki motiflerde mavi, siyah, gri, kırmızı renkler kullanılmıştır **(Şekil 15-16-17).**

[32] "Cebrail aleyhisselam", "Cebrail Allah'ın selamı O'na olsun".
[33] "İsrafil aleyhisselam", "İsrafil Allah'ın selamı O'na olsun".
[34] "Mikail aleyhisselam", "Mikail Allah'ın selamı O'na olsun".
[35] "Azrail aleyhisselam", "Azrail Allah'ın selamı O'na olsun".

Şekil 15. *Kadınlar Mahfili*

Şekil 16-17. *Harim Tavanı*

2. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Turpçu Köyü Eski Camii; açılış beratına göre 1945 yılında köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Yapının inşasını gerçekleştiren mimarın kimliğine dair bilgi bulunmamaktadır. Oldukça sade bir mimariye sahip kuzey cepheden fevkani olan yapının inşasında moloz taş malzeme kullanılmış olup harim mekânında sıva ve ahşap üzerine uygulanan kalem işi süslemeler yoğunluktadır. Süslemelerde ağırlıklı olarak yeşil, siyah, mavi, kırmızı, gri ve sarı renkler kullanılmıştır. Bitkisel motiflerle çevrelenen madalyonlarda dini içerikli yazılar yer almaktadır. Kullanılan renklerin ve süslemelerin tekrar etmesi sanatçının tek kalıp halinde süsleme programını gerçekleştirdiğini düşündürmektedir. Bölgede mimari açıdan benzerlik gösteren ve benzer süsleme programlarıyla donatılmış başka yapılar da mevcuttur.

1794-1795 yıllarında inşa edilen, 1902-1903 ve 1982 yıllarında onarılan Yağcı Köyü Camii'nin [36] tavanında kare formlu tek bindirme tavan uygulanmıştır. Bindirme tavanın yüzeyinde ince çıtaların birbirini kesmesi ile küçük karelerden oluşan bir düzenleme oluşturulmuştur **(Şekil 18).** 19-20.yüzyıla tarihlenen Satılmış Köyü Camii'nin[37] harim mekânının ahşap tavanında ve duvarlarında kalem işi tekniğinde yapılmış süslemeler yer almaktadır. Tavanın merkezinde kare formlu tek bindirme tavan uygulaması söz konusudur. Bindirme tavanda dini içerikli yazıların yanı sıra bitkisel süslemeler yer almaktadır **(Şekil 19).** 1935 yılında inşa edilen ve 1954 yılında yenilenen Kalburcu (Çamyayla) Köyü Camii'nin harim

[36] Hakkı Acun, "Yağcı Köyü Camii". *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Manisa İlçeleri*. (Ankara: TTK, 2013), 365-366.

[37] Cengi. Gürbıyık, "Bir Halk Ressamının İzinde Satılmış Köyü Camii Duvar Resimleri", *Ankara Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi,100* (2021), 347-373.

mekânında da ahşap tavan ve kalem işi süslemeler görülmektedir. Kare formlu tek bindirme tavanda sarı, kırmızı, mavi, yeşil renklerle bitkisel ve geometrik motifler uygulanmıştır **(Şekil 20).** Caminin açılış beraatına göre 1920 yılında inşa edilen ve 1960 yılında ibadete açılan Zıraman Köyü Camii'nin harim tavanı da kare formlu tek bindirme tavan uygulanmıştır. Bindirme tavanın kenarlarında mavi renkli zikzak motifi ve sarı renkli küçük kare şekillerin yan yana sıralanmasıyla oluşturulan geometrik motifler söz konusudur. Tavanın zemini ince çıtalarla karelere bölünmüştür. Tavan göbeğinde ise yedi kollu yıldız motifi ele alınmıştır **(Şekil 21).** 1936 yılında inşa edilen Dedeler Köyü Camii'nin mihrap nişinde zikzak motiflerine yer verilmiştir. Bu benzerlikler dikkate alındığında, bölgedeki camilerde görülen süslemelerin yerel ustalar tarafından gerçekleştirildiği ve Cumhuriyet'in ilanından sonra da kırsal bölgelerde süslemeli cami inşa etme geleneğinin devam ettiği anlaşılmaktadır.

Şekil 18-19. *Yağcı Köyü Camii Tavanı (Mayıs 2021) - Satılmış Köyü Camii Tavanı (Kasım 2024)*

Şekil 20-21. *Çamyayla Köyü Camii Tavanı (Ağustos 2019) - Zıraman Köyü Camii Tavanı (Ağustos 2022)*

Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti boyunca, özellikle 18.yüzyıl ve sonrasında dini ve sivil yapıların duvarlarını süsleyen kalem işleri dönemsel özellikleriyle var-

lığını sürdürmüştür. Alışılagelen ve yerel sanatçılar tarafından farklı bölgelerde uygulanan kalem işi süslemelerin Cumhuriyet'in ilanından sonra da devam ettiği görülmektedir. 20.yüzyılın ilk yarısında inşa edilen Turpçu Köyü Eski Camii de bu geleneğe örnek teşkil etmektedir. Yapı mimarlık tarihi açısından değerlendirildiğinde özgünlük açısından öne çıkmamakla birlikte, ahşap tavan uygulaması ve kalem işi süslemeleriyle geleneğin devamlılığını göstermesi açısından önemlidir. Yapının harim tavanı ve duvarlarında yer alan madalyonlar içerisinde Kur'an-ı Kerim'den ayetler, dini bakımdan önemli kişilerin isimlerinden oluşan yazılar bulunmaktadır. Bu tür dini içerikli yazı uygulamalarına Osmanlı döneminde inşa edilen pek çok yapıda rastlanması, geleneğin sürekliliğini ortaya koymaktadır. Ancak mimari bir geleneğin parçası olan Turpçu Köyü Eski Camii'nin süslemeleri günümüze gelememiştir. Süslemelerin yer aldığı harim duvarları "ihtiyaç" gerekçesiyle daha sonra inşa edilen imam evinin temellerini oluşturduğundan, özgün süsleme programı korunamamıştır.

Sonuç olarak, 1945 yılında inşa edilen Turpçu Köyü Eski Camii, mimari form bakımından sade ve mütevazı bir yapı sergilemesine karşılık iç mekânındaki ahşap tavan uygulamaları ve yoğun kalem işi süslemeleriyle Osmanlı'dan Cumhuriyet'e aktarılan zengin bir sanat geleneğinin somut bir temsilcisidir. Bölgedeki Yağcı, Satılmış, Kalburcu ve Zıraman gibi köy camileriyle sergilediği üslupsal benzerlikler, bu süsleme programlarının yerel ustalar eliyle şekillenen bir estetik anlayışın ürünü olduğunu kanıtlamaktadır. Özellikle 18. yüzyıldan itibaren sivil ve dini mimaride yaygınlaşan kalem işi geleneğinin, Cumhuriyet'in ilanından sonra da kırsal bölgelerde canlılığını koruduğu ve dini muhtevayı bitkisel-geometrik motiflerle harmanlayarak sürdürdüğü görülmektedir. Turpçu Köyü Eski Camii, özgün bir mimari yenilik sunmasa da barındırdığı madalyonlar içerisindeki dini içerikli yazılarla dönemin inanç dünyasını ve el sanatları sürekliliğini günümüze taşıyan kültürel bir belge niteliğindedir. Ancak ne yazık ki, yapının harim duvarlarındaki bu süslemelerin günümüz ihtiyaçları gerekçesiyle yok edilmesi, kırsal mimari mirasın korunmasındaki hassasiyet eksikliğini göstermektedir. Bu durum, yerel kültür varlıklarının tescili ve korunmasının sadece anıtsal yapılar için geçerli olmadığını; geleneğin sürekliliğini temsil eden bu tip mütevazı köy camileri için de hayati önem taşıdığını ortaya koymaktadır. Mevcut veriler ışığında, Turpçu Köyü Eski Camii ve benzeri yapılar, Anadolu'nun yerel mimarisini simgeleyen yapılar olup korunması ve gelecek nesillere aktarılması gereken önemli kültür varlıklarıdır **(Şekil 22-23).**

Şekil 22-23. *Turpçu Köyü Eski Camii (Ağustos 2019 – Kasım 2024)*

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The author declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

Acun, Hakkı. "Yağcı Köyü Camii". *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Manisa İlçeleri*. Ankara: TTK, 2013.

Aydın, Meltem. "Avarız Defterlerine Göre XVII. Yüzyılda Kütahya". *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi,* 48 (2016), 199-232.

Baykara, Tuncer. Manisa Şehri Hakkında Düşünceler: *XIV. Yüzyıl. Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarihi,* M. Ersan, C. Kanat, M. Şeker, M. Tepekaya *(Ed). Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu- IV, Saruhanoğulları Beyliği Bildiriler*, s(81-81). Ankara: TTK, 2021

Çakır, İbrahim Ethem. "XVII. yüzyılın İkinci Yarısında Kütahya Kazâsı", *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20/1(2016),* 243-274.

Evliya Çelebi. Evliya Çelebi Seyahatnamesi*,* C.9/1, çev. S. A. Kahraman, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.

Gökmen, Ertan. *Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Demirci Kazası*. İzmir: Demirci Belediyesi Kültür Yayınları I, 2007

Gökmen, Ertan-Yelboğa, Bayram. Demirci Tarihinin Kaynakları Ortapare Nahiyesi Köyleri ile Kazada Mukim Aşiretlerin Temettuat Defterleri 1844-1845 (Değerlendirme ve Transkripsiyon*),* 1. Basım Demirci: Kardeşler Matbaası-Gazetecilik, 2020.

Gürbıyık, Cengiz. "Bir Halk Ressamının İzinde Satılmış Köyü Camii Duvar Resimleri". *Ankara Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi,100* (2021), 347-373.

Kâtip Çelebi, *Cihannüma C.II*, S. Öztürk, (Ed.) İstanbul: MEDAM, 2013.

Manisa İl Yıllığı. (2000).

Özer, Songül. *Selendi Kazası (Dikey Boyutta Yerel Bir Tarih Çalışması),* (Uşak: Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Ramsay, William Mitchell. *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. çev. Mihri Pektaş, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1960.

Sezen, Tahir. *Osmanlı Yer Adları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, 2017.

Texier, Charles. *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*. C.II, çev. A. Suat, Ankara: Enformasyon ve Doküman Hizmetleri Vakfı, 2002.

Tokmakçıoğlu, Erdoğan. *Kentlerimizin Adı Nereden Geliyor*. Ankara: İsim Yayınları, 2011.

Umar, Bilge. *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1993.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, II. Baskı, Ankara: TTK, 1969.

Varlık, Mustafa Çetin. "XVI. yüzyıl Osmanlı İdari Teşkilatında Kütahya", *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi, 2 (1986),* 201-239.